

УДК 37.02:004

А.В. ТОКАРЕВА,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інтенсивного навчання іноземним мовам
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*

М.М. ЯЛАНСЬКА,

*старший викладач кафедри інтенсивного навчання іноземним мовам
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*

К.С. КУЗНЕЦОВА,

*викладач кафедри інтенсивного навчання іноземним мовам
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ МЕДІАОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті наведено сучасні тенденції розвитку медіаосвіти в Україні. З'ясовано практичну спрямованість науково-дослідних центрів з медіаосвіти в Україні. Окреслено перспективи подальших досліджень у цій науковій галузі.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, інтегративне навчання, моделі інтегративного медіанавчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Медіакомпетентність є однією з ключових компетентностей сьогодення, що сприяє ефективній діяльності у сучасному інформаційному просторі. Маючи політичний, економічний та культурний впливи, сучасні медіа відіграють ті ролі, які раніше належали сім'ї, громаді, релігійним й освітнім установам. Вони не тільки розповсюджують інформацію і знання, вони також формують цінності й норми, створюють наше розуміння того, що становить доцільну або недоцільну поведінку у певній ситуації, а тому можуть розглядатися як важлива форма педагогічного впливу і соціалізації.

Окрім цього, сьогодні для успішного виконання професійних обов'язків кожному спеціалістові потрібно розуміти логіку інформаційних процесів, уміти швидко знаходити необхідну інформацію, оцінювати її достовірність, повноту та об'єктивність, а це, у свою чергу, потребує змін у сфері надання освітніх послуг. Невипадково у загальній картині вищої школи зараз з'являються нові напрями й розробки, спрямовані на підключення соціальних медіа й мобільних технологій до роботи з новим поколінням студентів, на використання медіа як вагомого засобу навчання, спрямованість на підвищення рівня медіаграмотності студентів.

Доказом зростання наукового інтересу до вивчення медіа є велика кількість праць сучасних закордонних та вітчизняних дослідників, з якими ми мали нагоду ознайомитися і у яких розглядаються поняття медіа, громадянськості й освіти в епоху глобалізації. Так, фокусом досліджень П. Ауфдерхейде (США) є питання безпеки підлітків у кіберпросторі, конфіденційність в Інтернеті, відкритий контент. С. Гудмен (США) у своїх працях розглядає культуру спілкування з медіа, нові типи грамотності, використання медіа як дидактичного інструмента. Б. Годеджорд (Португалія) досліджує шляхи сприяння рівному доступу до ін-

формації, вивчає проблеми побудови суспільства знань. Праці Фейлітцен фон С. (Швеція) сконцентровані на вивченні негативного впливу медіа на дітей, розгляді проблем дитинства та підлітків в епоху поширення засобів масової інформації.

Дотримуючись вищезначених тенденцій, все більше країн Центрально-Східної Європи вводять курси з медіанавчання у робочі плани своїх освітніх установ. Україна не є винятком. Впровадження Національної концепції медіаосвіти було розпочате у 2010 р. і спрямоване на пошук найбільш ефективних шляхів «побудови інформаційного суспільства й економіки знань» [3]. Завдяки працям українських науковців Н. Габор, В. Іванова, Г. Онкович, Б. Потятиника, Г. Почепцова та ін. медіаосвітні дослідження поповнилися всебічним розглядом моделей й проблем інформаційного суспільства, аналізом сучасних теоретичних концепцій, розробкою навчальних курсів для середньої та вищої школи.

Проведений нами аналіз останніх досліджень і публікацій у вищезначеній сфері свідчить, що наразі зростають питання підготовки критично мислячої, професійної аудиторії яка могла б активно залучатися до соціокультурних процесів нашої країни. Тому для нас актуальним є розгляд сучасних тенденцій розвитку медіаосвіти в Україні й розуміння подальших шляхів її становлення.

Метою цієї статті є наведення існуючих в Україні науково-дослідних осередків медіаосвіти, з'ясування практичної спрямованості їх діяльності, виявлення подальших напрямів наукового пошуку в певній науково-освітній галузі.

Виклад основного матеріалу почнемо з результатів опитування громадської думки щодо необхідності започаткування медіаосвіти в країні. Проведене у 2007 р. Інститутом соціальної та політичної психології НАПН загальноукраїнське опитування населення, у якому взяло участь 1258 дорослих, а також молодь (409 студентів і 401 школяр 8–11 класів), виявило, що в цілому більшість опитаних підтримує появу на телебаченні програм телепросвітнього характеру, які б допомагали глядачам краще знати і розуміти медійні технології. При цьому частка тих, хто вважав таку медіаосвіту зайвою, коливалася від 10 до 20%. Показовою була частка тих, хто вагався з відповіддю на запитання, а також байдужих до означеної проблеми, яка склала 42% серед дорослих, 39 серед студентів і 48% серед учнів [6].

Тому не випадково, пріоритетними завданнями впровадження медіаосвіти в Україні, починаючи з 2010 р., стали такі:

- формування позитивної громадської думки населення, зокрема молоді, учителів, вихователів та батьків, щодо необхідності впровадження медіаосвіти як підготовки дитини до ефектвної взаємодії зі світом медіа;

- координація зусиль науковців та педагогів-ініціаторів з метою експериментального розширення медіаосвітньої практики формування медіакультури учнів старших класів загальноосвітніх шкіл з урахуванням профільного навчання;

- розробка навчальних програм та організація експерименту з підготовки медіапедагогів і медіапсихологів на базі закладів системи післядипломної педагогічної освіти;

- стандартизація психодіагностичних методик оцінювання медіакультури учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

На сьогодні понад 168 шкіл є учасниками обласних експериментів з впровадження медіаосвіти. Близько 100 вчителів середніх шкіл беруть участь в експерименті з реалізації курсу «Медіакультура» в 10 класах середніх загальноосвітніх шкіл країни. Для педагогів проведені зимові школи та семінари з медіаосвіти. Розроблено навчальну програму «Медіаосвіта» для студентів педагогічних університетів та слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, а також навчально-програмний комплекс «Медіаосвіта: огляд і узагальнення», видано підручник «Медіаосвіта і медіаграмотність» [5].

Практична реалізація завдань з впровадження медіаосвіти в Україні спирається на теоретичні нароби основних науково-дослідних шкіл. На сьогодні в медіаосвітньому процесі нашої держави наявні такі напрями: 1) синтез медіаосвіти та журналістики; 2) розвиток медійної екології і захист аудиторії від негативного впливу медіа; 3) розвиток медіадидактики, зокрема пресо-дидактики; 4) розробка соціокультурної моделі медіаосвіти; 5) розвиток естетичного сприйняття та формування медіакультури школярів і студентів [7].

Зокрема перший напрям розвивається колективом дослідників Академії української преси під керівництвом В.Ф. Іванова і спирається на докладний аналіз історичних та сучас-

них тенденції розвитку науки про медіа. Практичним результатом роботи дослідників став підручник «Медіаосвіта та медіаграмотність», випущений у 2012 році. Серед тем, які досліджує колектив, назвемо такі: основні теорії медіаосвіти, масова комунікація, аналіз медіатекстів і т. д.

Розглядом питань медійної екології, захисту аудиторії від негативного впливу медіа займається Інститут медіаекології при Львівському національному університеті імені І. Франка, очолюваний Б.В. Потятиником. Інститутом проведено роботу в межах науково-дослідних тем «Насильство в медіа: психологія впливу і педагогічні методики нейтралізації», «Становлення мережевих ЗМІ в Україні: законодавчі і професійно-технологічні аспекти», «Становлення медійної критики в Україні». Тут також розроблено позакласну програму для учнів 7–11 класів «Медіаосвіта в Україні» [5].

Колектив під керівництвом Г.В. Онкович працює в Академії педагогічних наук України. Увагу дослідників сконцентровано на інтеграції медіанавчання та інших дисциплін, на медіадидактиці та медіаосвітніх технологіях. Тут було захищено дисертації з пресодидактики (А.Д. Онкович, І.М. Чемерис), інтернет-дидактики (Р.П. Бужиков), з розвитку критичного мислення (Л. Киенко-Романюк). Під керівництвом співробітників відділу підготовлено спецкурси з медіаосвіти для вищих навчальних закладів (Г.В. Онкович «Медіаосвіта – експериментальна програма навчального курсу для студентів вищих навчальних закладів») [4].

Українська модель медіаосвіти, в основу якої покладено соціо-психологічний підхід (комбінація протекціоністської, естетичної, критичної та творчої моделей медіаосвіти), була розроблена педагогами-дослідниками під керівництвом Л.А. Найдьонової (Академія педагогічних наук України). Ця модель складається з чотирьох компонентів: дружність комунікації, творчість, естетичні смаки, критичне мислення.

Розвитком естетичного сприйняття та формування культури спілкування школярів і студентів з медіа займається О.С. Мусяк (Національна асоціація діячів кіноосвіти та медіапедагогіки України) [7].

Безперечно, результати роботи науково-дослідних шкіл свідчать про підвищений інтерес суспільства до розвитку медіаосвіти в усіх ланках освіти: шкільної, вузівської, післядипломної, а також самоосвіти особистості впродовж життя.

Однак потрібно звернути увагу і на наявні недоліки, що були виявлені у ряді аналітичних праць. Так, Г.В. Онкович вказує на недостатню розвинутість масової медіаосвіти у закладах формальної освіти, відсутність програм медіаосвіти для дорослих, відсутність підготовки кадрів для медіаосвіти різних типів. Відокремленість різних рівнів освіти і різних тематичних освітніх програм, за висновками дослідниці, веде до їх недостатньої кількості та браку розмаїття, також відсутності організованих форм масової самоосвіти [5].

На подібне коло проблем сучасної української медіаосвіти вказує Ю.А. Голоднікова, яка, зокрема, говорить про невизначеність теоретичних рамок, концептів і термінів, які б дозволяли використовувати потенціал протекціоністської, естетичної, критичної та творчої моделей, покладених в основу української моделі медіаосвіти. Дослідниця звертає увагу на відсутність переліку компетенцій медіапедагогів і програми їх професійної підготовки. Ще й досі не з'ясовано, якою є роль майбутнього фахівця в контексті усього освітнього простору і що зрештою виграє суспільство [1].

Погоджуємося з визначеними «проблемними зонами» і хочемо вказати на ще один, на наш погляд, доволі перспективний напрям подальшої розробки медіаосвіти в Україні – упровадження медіаосвіти у вищих навчальних закладах.

Упровадження в навчально-виховний процес українських вишів медіаосвіти можна здійснити на основі двох сценаріїв: 1) вивчення медіа в окремому курсі; 2) інтеграція медіатехнологій в освітній процес шляхом організації міждисциплінарних досліджень та проєктів.

Значний внесок в обґрунтування інтегративної моделі медіаосвіти зробила російська дослідниця Л.С. Зазнобіна. Їй належить ідея інтеграції медіаелементів до гуманітарних та природничих дисциплін у середній школі. Основною ідеєю дослідниці є те, що медіаосвіта повинна бути адаптованою відповідно до цілей предмета, що вивчається, тобто бути своєрідним перетином між академічним предметом та зовнішньою інформацією. Таким чином, фактична основа дисципліни стає фактичною основою медіаосвіти, а основні її поняття

не вивчаються автономно, натомість студенти оволодівають ними інтуїтивно у процесі вивчення основного предмета. Результатами подібного навчання, за прогнозами дослідниці, стають: 1) уміння відшукувати необхідну інформацію з різних ресурсів; 2) уміння систематизувати інформацію згідно із заданими критеріями; 3) уміння переводити візуальну інформацію у вербальну; 4) розуміння мети комунікації; 5) уміння знайти помилки в отриманій інформації та виправити їх; 6) уміння зайняти протилежну точку зору та висловити аргументи за і проти; 7) уміння виокремити найважливіше із отриманої інформації; 8) знання того, як було створено медіатекст (які технічні засоби та інструменти було використано), уміння працювати з цими інструментами [2].

Спроби реалізувати інтегративне медіанавчання на практиці робляться багатьма закордонними університетами і, на наш погляд, є дуже цікавим досвідом з точки зору практичної реалізації цієї ідеї в українських вишах. Так, університет Цинциннаті (США) започаткував проект розвитку медіаграмотності студентів на основі міждисциплінарної кооперації факультетів гуманітарних та природничих наук, факультету дизайну й архітектури. З цією метою було розроблено міжфакультетську навчальну програму, в якій використано ситуації, наближені до реального контексту, створено експериментальне професійне цифрове середовище для розвитку медіаграмотності широкого кола студентів. Результатом цього проекту передбачається формування у студентів умінь поєднувати критичне мислення і соціальний аналіз, мистецтво та медіа; розвинути знання й навички щодо продукування й критичного оцінювання цифрових текстів різних жанрів. Серед тем для вивчення пропонуються такі: медіа та громадська думка, медіа та індивідуальність, аналіз продукції цифрових засобів комунікації та їхня роль у суспільстві, медіатвори студентів [8].

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Підсумовуючи зазначимо, що зараз в Україні спостерігається значний суспільний інтерес до навчання медіаграмотності широкої аудиторії споживачів. Невипадково, адже наразі в країні працює понад п'ять науково-дослідних центрів. При наявних теоретико-методологічних і практичних досягненнях, хочемо звернути увагу на недостатність праць з питань інтеграції медіаосвітніх елементів до навчальних програм українських вишів, розробки моделей інтегративного медіанавчання. Вважаємо перспективним шлях подальшого пошуку в зазначеному напрямі і вказуємо на потужний потенціал медіаосвіти як платформи для побудови інтегративного навчання у вишах країни.

Список використаних джерел

1. Голоднікова Ю. Українська медіаосвіта: у пошуках сенсу [Електронний ресурс] / Ю. Голоднікова. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/media-filosofiya/ukrayinska-mediaosvita-u-poshukakh-sensu.html>
2. Зазнобина Л. Стандарт медіаобразования, интегрированного в гуманитарные и естественнонаучные дисциплины начального общего и среднего общего образования [Электронный ресурс] / Л. Зазнобина. – Режим доступа: <http://www.mediaeducation.ru/publ/standart.shtml>
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mediaosvita.com.ua/material/konceptiya-vprovadzhennya-mediaos
4. Онкович Г. Медіаосвіта: експериментальна програма базового навчального курсу для студентів вищих навчальних закладів / Г. Онкович. – К.: Логос, 2010. – 40 с.
5. Онкович Г. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / Г. Онкович // Нові технології навчання. № 62. Матеріали другого Міжнародного семінару «Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті» / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ; Вінниця, 2010. – С. 89–92.
6. Сергійчук Г. Громадська думка про впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс] / Г. Сергійчук. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/gromadska_dumka_pro_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini/
7. Федоров А. Медіаобразование в России и Украине: сравнительный анализ современного этапа развития (1992–2008) / А. Федоров // Медіаобразование, 2008. – № 4. – С. 23–45.

8. University of Cincinnati, McMicken College of Arts and Sciences Digital Media Collaborative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.artsci.uc.edu/departments/interdisciplinary-studies/digital-media-collaborative.html>

References

1. Holodnikova, Yu. *Ukrainska mediaosvita: u poshukakh sensu* [Ukrainian media education: in search of meaning]. Available at: <http://www.mediakrytyka.info/media-filosofiya/ukrayinska-mediaosvita-u-poshukakh-sensu.html> (In Ukrainian).

2. Zaznobyna, L. *Standart medyaoobrazovanyia, yntehryrovannoho v humanyarnye y estestvennonauchnye dystsyplyny nachalnoho obshcheho y sredneho obshcheho obrazovanyia* [Standard media education integrated in the humanities and natural sciences and primary general secondary education]. Available at: <http://www.mediaeducation.ru/publ/standart.shtml> (In Russian).

3. *Kontseptsiiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini* [The concept of the introduction of media education in Ukraine]. Available at: www.mediaosvita.com.ua/material/koncepciya-vprovadzhennya-mediaos (In Ukrainian).

4. Onkovych, H. (2010). *Mediaosvita: eksperymentalna prohrama bazovoho navchalnoho kursu dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv* [Media Education: experimental program basic training course for high school students]. Kyiv. Logos Publ. 40 p. (In Ukrainian).

5. Onkovych, H. (2010). *Mediaosvita v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku* [Media Education in Ukraine: current state and prospects of development] *Novi tekhnolohii navchannia. № 62. M-ly drugoho Mizhnarodnoho seminaru „Navchalno-vykhovne seredovyshe ta moralnist u KhKhI stolitti”* [New technology training. No. 62. Second International Seminar “educational environment and morality in the XXI century”]. Institute of Innovative Technology and Education Education of Ukraine, Academy of international cooperation creative pedagogy. Kyiv, Vinnitsa, pp. 89-92. (In Ukrainian).

6. Serhiichuk, H. *Hromadska dumka pro vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini* [Public opinion on the introduction of media education in Ukraine]. Available at: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/gromadska_dumka_pro_vprovadzhennya_mediaosvity_v_ukraini/ (In Ukrainian).

7. Fedorov, A. *Medyaoobrazovanye v Rossyy y Ukrainy: sravnytelnyy analiz sovremennoho etapa razvytyia (1992-2008)* [Media Education in Russia and Ukraine: a comparative analysis of the current stage of development (1992-2008)]. *Medya obrazovanye* [Media Education]. 2008. No. 4, pp 23-45. (In Russian).

8. University of Cincinnati, McMicken College of Arts and Sciences Digital Media Collaborative. Available at: <http://www.artsci.uc.edu/departments/interdisciplinary-studies/digital-media-collaborative.html>

В статье представлены современные тенденции развития медиаобразования в Украине. Раскрыта практическая направленность научно-исследовательских центров медиаобразования Украины. Очерчены перспективы дальнейших исследований в данной научной области.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, интегративное обучение, модели интегративного медиа обучения.

The article presents current tendencies of media-education development in Ukraine. The practical nature of media-education scientific and research centers in Ukraine is discussed. The perspectives of further research in this field are outlined.

Key words: media-education, media-literacy, integrative learning, models of integrative media-education.

Одержано 9.10.2015.